

Opracowali koordynatorzy Sieci:

Beata Rudnik

Mirosława Brasławska-Haque

Działania Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Rykach w zakresie wspierania nauczycieli w tematyce edukacji włączającej

1. Jak rozumiemy edukację włączającą, specjalne potrzeby edukacyjne?

Dzieci są różne, a szkoła i system edukacji wymagają zmian, by sprostać ich indywidualnym potrzebom. Szacuje się, że w Polsce około 30% całej populacji uczniowskiej to dzieci i młodzież ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a więc tacy uczniowie, którzy wymagają specjalnych metod i form pracy, treści oraz wsparcia i indywidualnego podejścia nauczycieli.

Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi to dzieci i młodzież:

- z niepełnosprawnością: ruchową, intelektualną, dzieci niesłyszące i niedosłyszące, niewidome i niedowidzące, dzieci autystyczne,
- z niedostosowaniem społecznym;
- z zagrożeniem niedostosowania społecznego,
- z zaburzeniami zachowania lub emocji;
- ze szczególnymi uzdolnieniami;
- ze specyficznych trudności w uczeniu się;
- z deficytami kompetencji i zaburzeniami sprawności językowych;

Specjalne potrzeby edukacyjne wynikają także:

- z choroby przewlekłej;
- z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych;
- z niepowodzeń edukacyjnych;
- z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny
- z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą.

Edukacja włączająca (inkluzyjna)

- istotą edukacji włączającej jest to, że dziecko niepełnosprawne uczy się w szkole najbliższej miejsca zamieszkania;
- jest to edukacja dla wszystkich dzieci, gdzie docenia się i wspiera różnorodność wszystkich uczniów;
- zamiast koncentracji na deficytach uczniów zwraca się uwagę na bariery w procesie edukacji;
- nauczyciel staje się specjalistą, terapeutą, bierze odpowiedzialność za wszystkie dzieci pełnosprawne i niepełnosprawne, co wymaga od niego zmian w zakresie świadomości dotyczącej rozumienia potrzeb uczniów oraz odpowiedniego zaplanowania i realizowania procesu dydaktyczno-wychowawczego;
- wymaga właściwej organizacji warunków panujących w klasie szkolnej i w całej szkole;
- w efekcie ma służyć wszystkim uczniom, niezależnie od rodzaju czy głębokości niepełnosprawności w budowaniu poczucia przynależności do zbiorowości, społeczeństwa.

2. Jakie wyzwania stawia przed nauczycielami i szkołą edukacja włączająca?

Na podstawie obserwacji, rozmów z nauczycielami oraz wniosków po spotkaniach warsztatowych organizowanych przez pracowników Poradni można określić najważniejsze z nich:

- konieczność stałego poszerzania wiedzy i doskonalenia kompetencji nauczycieli oraz wszystkich pracowników szkoły, gdzie uczą się dzieci z różnymi niepełnosprawnościami i deficytami;
- gotowość nauczycieli do zmian w zakresie rozumienia potrzeb uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, postaw wobec nich oraz stosowania form i metod pracy (wykorzystanie innowacyjnych metod);
- przygotowanie uczniów i ich rodziców na przyjęcie niepełnosprawnych kolegów, ich akceptację oraz budowanie właściwych relacji z nimi w szkole i poza nią, m.in.: zmiana postrzegania niepełnosprawności, przełamywanie stereotypów, rozwijanie tolerancji, kształtowanie odpowiednich postaw;
- dostosowanie warunków lokalowych i organizacyjnych w szkole, np.: zniesienie barier architektonicznych, zapewnienie odpowiednich ciągów komunikacyjnych oraz wszelkich udogodnień adekwatnych do rodzajów

niepełnosprawności uczniów, zatrudnienie dodatkowych nauczycieli specjalistów;

- doposażenie placówek oświatowych we właściwe pomoce dydaktyczne wspomagające edukację i proces terapeutyczny dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Wyzwania te wyzwalają u nauczycieli potrzeby w różnorodnych aspektach dotyczących edukacji włączającej.

3. Potrzeby nauczycieli w zakresie edukacji włączającej.

Potrzeby nauczycieli dotyczące edukacji włączającej określane są za pomocą: ankiet badających zapotrzebowanie na usługi Poradni, indywidualnych rozmów z nauczycielami i dyrektorami placówek oraz na podstawie dyskusji podczas prowadzonych szkoleń. Istotną rolę w pozyskiwaniu informacji i w zaspokajaniu tych potrzeb odgrywa Sieć współpracy i samodoskonalenia zawodowego nauczycieli koordynowana przez pracowników Poradni. W roku szkolnym 2018/19 Poradnia w Rykach zainicjowała już kolejną Sieć, której tematyka jest ściśle związana z edukacją włączającą: „Dostosowanie wymagań edukacyjnych do możliwości uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych”.

Na podstawie naszych badań określić można następujące potrzeby nauczycieli:

- wyjaśnienie pojęć kluczowych dla edukacji włączającej (np.: edukacja włączająca, specjalne potrzeby edukacyjne, rodzaje niepełnosprawności, dysleksja, dysortografia, dysgrafia, dyskalkulia, uczeń zdolny),
- znajomość podstaw prawnych dotyczących realizacji edukacji włączającej,
- organizacja pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych podczas lekcji (np.: usadzenie uczniów, stosowanie właściwych pomocy dydaktycznych i kart prac, dokumentowanie pracy, przebieg lekcji, sprawdzone i skuteczne metody pracy),
- radzenie sobie z barierami napotykanymi w pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych, m.in.: liczna klasa, dzieci z różnymi potrzebami edukacyjnymi w jednej klasie, brak wsparcia dodatkowego nauczyciela, brak pomocy dydaktycznych (niedofinansowanie szkół), brak wiedzy u nauczycieli „przedmiotowców” na temat zaburzeń rozwojowych i różnych jednostek chorobowych u dzieci oraz wynikających z nich potrzeb, niewystarczające umiejętności organizacyjne nauczycieli w realizowaniu edukacji włączającej,
- rozwijanie umiejętności wychowawczych nauczycieli (np.: skuteczna komunikacja, rozwiązywanie sytuacji trudnych, motywowanie uczniów do pracy, budowanie prawidłowych relacji w klasie, pomysły na atrakcyjną godzinę wychowawczą, efektywna współpraca z rodzicami uczniów),
- wsparcie merytoryczne, metodyczne, organizacyjne oraz finansowe nauczycieli ze strony specjalistów, doradców metodycznych, pracowników poradni psychologiczno-

pedagogicznych, dyrektorów placówek, organu nadzoru pedagogicznego i organu prowadzącego,

- właściwy klimat w szkole sprzyjający bezpiecznej, efektywnej pracy nauczyciela.

4. Jak wychodzimy naprzeciw potrzebom nauczycieli ?

Wychodząc naprzeciw potrzebom nauczycieli nasza Poradnia proponuje szereg: warsztatów (m.in.: szkołę dla wychowawców), szkoleń prowadzonych w Poradni i w szkołach, konsultacji indywidualnych i grupowych, zajęć pokazowych w Poradni (m.in.: terapii pedagogicznej, logopedycznej, zajęć Integracji Sensorycznej, metody Biofeedback), Sieci doskonalenia i samokształcenia nauczycieli.

Sieć współpracy i samokształcenia nauczycieli:

- jest nową formą wspomagania szkół i placówek oświatowych, wspierania zawodowego nauczycieli, realizowaną przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne przy współpracy z ośrodkami doskonalenia i bibliotekami,
- to międzyszkolny zespół nauczycieli współpracujących ze sobą w ramach wybranego zagadnienia, którego celem jest wspólne rozwiązywanie problemów, dzielenie się spostrzeżeniami, wymiana doświadczeń,
- uczestnikami Sieci są pedagodzy szkolni, wychowawcy i nauczyciele z Powiatu Ryckiego, z różnych placówek i poziomów nauczania,
- członkowie Sieci korzystają z własnej wiedzy, ale też korzystają z pomocy zewnętrznych ekspertów,
- członkowie Sieci pracują pod kierunkiem koordynatorów, którzy znają specyfikę pracy nauczycieli, rozumieją potrzeby środowiska lokalnego, potrafią organizować pracę zespołu i zapewnić odpowiedni obieg informacji oraz którzy ukończyli kurs przygotowujący do prowadzenia takiej formy współpracy z nauczycielami zorganizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie,
- **uczeń jest ostatecznym adresatem wszystkich działań Sieci.**

Cele Sieci:

- wymiana doświadczeń między uczestnikami,
- analiza „dobrych praktyk”,
- pozyskiwanie metodycznego i merytorycznego wsparcia specjalistów zajmujących się określonym zagadnieniem,

- poszerzenie kompetencji uczestników,
- tworzenie nowych rozwiązań,
- nawiązywanie kontaktów i współpracy pomiędzy szkołami i placówkami.

W ramach Sieci organizujemy:

- konferencje,
- spotkania warsztatowe (prowadzone przez pracowników PP-P w Rykach, konsultantów i doradców metodycznych ośrodków doskonalenia nauczycieli, lekarzy, terapeutów, nauczycieli praktyków),
- zajęcia pokazowe w Poradni,
- wykłady pracowników naukowych szkół wyższych,
- planowane są wizyty studyjne w szkole specjalnej i ośrodku rewalidacyjno-wychowawczym.

Efekty pracy Sieci (na podstawie ankiet dla uczestników Sieci oraz rozmów):

- integracja nauczycieli z różnych placówek i poziomów nauczania w życzliwej atmosferze, która sprzyja kreatywnej i efektywnej pracy,
- nabycie nowych umiejętności i dzielenie się zdobytą wiedzą z innymi nauczycielami w swoich szkołach,
- wypracowanie efektywnych sposobów radzenia sobie z bieżącymi problemami w pracy dydaktycznej, wychowawczej i profilaktycznej,
- wypracowanie materiałów informacyjnych, konspektów lekcji, przykładów praktycznych rozwiązań, które mają formę publikacji. Informacje zawarte w publikacjach są opiniowane przez doradców metodycznych, opierają się o specjalistyczną literaturę z tego zakresu, są także efektem wieloletnich i bogatych doświadczeń uczestników Sieci,
- praktyczne zastosowanie zdobytej wiedzy i nowych umiejętności w codziennej pracy ze swoimi uczniami,
- dostrzeganie przez nauczycieli potrzeby kontynuowania takiej formy współpracy i samodoskonalenia, proponowanie też tematów kolejnych Sieci.

Edukacja włączająca, wnioski:

- warto rozważyć, aby na poziomie studiów przygotowujących studentów do roli nauczycieli przedmiotów, włączyć do programu studiów treści dotyczące specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów,
- należy zacieśnić współpracę szkół ogólnodostępnych ze szkołami specjalnymi, doradcami metodycznymi, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi w zakresie diagnozy, metodyki i organizacji pracy z uczniami niepełnosprawnymi (np.: obserwacja zajęć prowadzonych zarówno przez pedagogów specjalnych, jak i przez nauczycieli szkół ogólnodostępnych, wizyty w szkołach specjalnych, uczestnictwo w Sieciach współpracy i samodoskonalenia nauczycieli),
- dofinansowanie szkół w realizowaniu zadań wynikających z edukacji włączającej, w tym zapewnienie bezpłatnych szkoleń niosących praktyczne rozwiązania metodyczne i organizacyjne. Z informacji płynących od nauczycieli wynika, że w wielu placówkach brakuje środków finansowych na zakup pomocy dydaktycznych. Nauczyciele często kupują je za własne pieniądze i przynoszą na zajęcia,
- konieczność zatrudnienia nauczyciela wspomagającego w każdej klasie w edukacji włączającej,
- mniej liczne klasy (do 15 uczniów w klasie),
- zniesienie barier architektonicznych (np.: windy, podjazdy, ciągi komunikacyjne, szerokie ławki).

Niezaspokojone potrzeby nauczycieli, o których wyżej mowa powodują, że niekiedy pojawia się u nich poczucie niezadowolenia, a nawet brak przekonania o słuszności idei edukacji włączającej. Pomimo szczytnych celów edukacji włączającej realizacja działań w tym zakresie jest trudna, zwłaszcza bez należytego wsparcia.